

ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของนักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ศึกษาจากแนวปฏิบัติในการเรียนรู้และการบริหารตนเอง
Digital Era Leadership among Graduate Students in Educational
Administration: A Study on Learning Practices and
Self-management

อัจฉราพรรณ พุ่มผกา¹ และหิรัญ ประสารการ²
Aujcharapun Pumpaka¹ and Hiran Prasarnkarn²

Received: August 6, 2025

Revised: August 21, 2025

Accepted: November 3, 2025

บทคัดย่อ

ในยุคที่เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในระบบการศึกษา ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลจึงกลายเป็นคุณลักษณะที่สำคัญสำหรับผู้ที่กำลังจะก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำทางการศึกษาในอนาคต โดยเฉพาะนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำดิจิทัลในบริบทการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจากแนวปฏิบัติในการเรียนรู้และการบริหารตนเอง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การอภิปรายในบทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลประกอบด้วยทักษะการใช้เทคโนโลยี การกำกับตนเอง การสื่อสารวิสัยทัศน์ และจริยธรรมดิจิทัล ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแสดงออกของภาวะผู้นำในบริบททางการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า การส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม และการมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวทันความเปลี่ยนแปลง ล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของภาวะผู้นำยุคดิจิทัล บทความนี้จึงเสนอแนะแนวทางสำหรับสถานศึกษาหรือผู้สอนในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมภาวะผู้นำดังกล่าวในกลุ่มนักศึกษา ครู และนักบริหารการศึกษา

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล การบริหารตนเอง นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

¹ ดอกเตอร์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000 Dr., Department of Educational Administration, Faculty of Education, Phuket Rajabhat University, Muang District, Phuket Province 83000, Tel. 082 - 8914929 Email: Aujcharapun.p@pkru.ac.th (Corresponding author)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000 Assistant Professor Dr., Department of Business Administration, Faculty of Management Sciences, Phuket Rajabhat University, Muang District, Phuket Province 83000 Tel. 062 - 8799351 Email: Hiran.p@pkru.ac.th

Abstract

In the era where digital technology plays a profound role in education systems, digital leadership has become an essential attribute for those aspiring to educational leadership positions, especially for graduate students in educational administration. This article aims to study, analyze, and synthesize the concept of digital leadership within the context of graduate education by examining approaches to learning and self-management. The study employed a literature review and analysis of related research. The discussion revealed that digital leadership comprises technological skills, self-regulation, vision communication, and digital ethics, all of which are related to expressing leadership in an educational context. It also found that promoting critical thinking, the ethical use of technology, and a vision that keeps pace with change are all crucial foundations of digital-age leadership. Therefore, this article proposes guidelines for educational institutions and instructors on creating a learning environment that fosters leadership among student teachers and educational administrators.

Keywords: Digital Leadership, Self-Management, Graduate Students

บทนำ

ในปัจจุบันแม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในระบบการศึกษา แต่การปรับตัวด้านทักษะดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะในสาขาการบริหารการศึกษา ยังคงพบข้อจำกัดทั้งในด้านการบริหารตนเอง การใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ งานวิจัยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับการศึกษาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานการณ์จริง ขณะที่กลุ่มนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่บทบาทผู้นำการศึกษายังขาดงานศึกษาที่เจาะลึกในด้านการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในมิติของการเรียนรู้ด้วยตนเอง การบริหารจัดการเวลา และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความท้าทายสำคัญในการเตรียมความพร้อม “ว่าที่ผู้นำการศึกษา” ให้สามารถรับมือกับความซับซ้อนของสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “แนวปฏิบัติ” และ “การบริหารตนเอง” ของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในสาขาการบริหารการศึกษา โดยมุ่งอธิบายว่า ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญอย่างไร และสามารถพัฒนาได้อย่างไรภายใต้บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัล

โลกในศตวรรษที่ 21 ได้เข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญญาประดิษฐ์ และนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้เข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งต่อวิถีชีวิตของผู้คน การดำเนินงานขององค์กร ตลอดจนรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนในทุกระดับ รายงานขององค์การ United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] (2023) ชี้ให้เห็นว่า ทักษะดิจิทัล และภาวะผู้นำ

แบบใหม่ คือ หัวใจของระบบการศึกษาในยุคหลังโควิด-19 ซึ่งจำเป็นต้องปรับตัวต่อความไม่แน่นอนและความผันผวนในทุกด้าน

ในประเทศไทย การปฏิรูปการศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2560 - 2580 ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประกาศเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) (2561) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำทางการศึกษาที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนนวัตกรรม ใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการ และสามารถปรับตัวต่อความหลากหลายของผู้เรียนในโลกยุคใหม่ ขณะเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการได้เร่งส่งเสริมการเรียนรู้ดิจิทัลผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น "Digital School", "Smart Teacher" และการพัฒนาหลักสูตรอิงสมรรถนะ (Competency-based Curriculum) (กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.) ซึ่งต้องอาศัยผู้นำที่เข้าใจเทคโนโลยีและบริบทของการเรียนรู้ใหม่อย่างแท้จริง แนวคิด “ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล” (Digital Leadership) จึงเป็นหนึ่งในคุณลักษณะที่สำคัญที่สุดของผู้นำการศึกษาในยุคปัจจุบัน ไม่ใช่เพียงการใช้งานเทคโนโลยีได้เท่านั้น แต่หมายถึงการมีวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล (Digital Vision) ความสามารถในการตัดสินใจบนฐานข้อมูล การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ผ่านสื่อใหม่ และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Sheninger, 2019) เมื่อเชื่อมโยงกับกลุ่มนักศึกษาบัณฑิตศึกษาจะเห็นว่า การปลูกฝังทักษะดังกล่าวจำเป็นต้องมี “แนวปฏิบัติ” และ “การบริหารตนเอง” ที่เป็นรูปธรรม วัดผลได้ และสอดคล้องกับภารกิจเชิงวิชาชีพ

ในบทความนี้ “แนวปฏิบัติ” หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการที่นักศึกษานำไปใช้จริง เช่น การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อทำงานกลุ่ม การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ผ่านสื่อออนไลน์ ส่วน “การบริหารตนเอง” หมายถึง ความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน จัดการเวลา และติดตามผลการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งสองประเด็นเป็นฐานค้ำจุนภาวะผู้นำ หากขาดการฝึกฝนอย่างเป็นระบบย่อมเป็นอุปสรรคต่อการก้าวสู่การเป็นผู้นำการศึกษาในอนาคต

องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2023) ชี้ให้เห็นว่า ทักษะดิจิทัลและภาวะผู้นำเชิงดิจิทัลเป็นหัวใจสำคัญของระบบการศึกษาในยุคหลังโควิด-19 โดยสถาบันการศึกษาต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ขณะที่ Sheninger (2019) อธิบายว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่เพียงหมายถึง การใช้เทคโนโลยี แต่ยังรวมถึงการมีวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล การใช้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กรอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การส่งเสริมแนวปฏิบัติและการบริหารตนเองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการบ่มเพาะภาวะผู้นำให้สอดคล้องความต้องการของศตวรรษที่ 21

ในบริบทของการผลิตผู้นำทางการศึกษา “นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา” โดยเฉพาะในสาขาวิชาการบริหารการศึกษาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษาในอนาคต นักศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานในระบบการศึกษาอยู่แล้วจึงต้องการการพัฒนาที่เกินกว่าทฤษฎี โดยเน้นการลงมือปฏิบัติจริง (Practical Leadership Development) ภายใต้สภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Hybrid)

ท่ามกลางบริบทที่นักศึกษาต้องจัดการชีวิตในแบบผสมผสาน (Hybrid Life) ทั้งในห้องเรียนออนไลน์ และการเรียนรู้ในเวลาว่าง การบริหารตนเองจึงกลายเป็นทักษะสำคัญยิ่ง นักศึกษาที่สามารถ

ตั้งเป้าหมาย เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเทคโนโลยี แสวงหาความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ และสะท้อนคิดจากประสบการณ์ของตนเองย่อมมีโอกาสแสดงออกถึงภาวะผู้นำในระดับบุคคล ซึ่งเป็นรากฐานของภาวะผู้นำระดับองค์กรต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยหลายฉบับ เช่น พิมพิลา อำนาจ (2566) และอดุลย์ วรรณะปะกะ (2566) ส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและครูในบริบทของการปฏิบัติงานจริง ขณะที่ “นักศึกษาบัณฑิตศึกษา” ซึ่งอยู่ในระยะของการฝึกฝนเพื่อเข้าสู่บทบาทผู้นำยังขาดงานศึกษาที่เจาะจงบริบทและแนวปฏิบัติในการเรียนรู้โดยตรง โดยเฉพาะในแง่มุมของการบริหารตนเอง การใช้เทคโนโลยีในการเรียน และการพัฒนาทักษะภาวะผู้นำผ่านเครื่องมือดิจิทัลอย่างสร้างสรรค์

ในบริบทของการผลิตและพัฒนาผู้นำทางการศึกษาในระดับภูมิภาค “มหาวิทยาลัยราชภัฏ” มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งตามพันธกิจที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 (2547) ว่า เป็นสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่น มีหน้าที่ในการยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และผลิตบัณฑิตที่มีจิตสำนึกรับใช้สังคม พร้อมทั้งมีสมรรถนะตามบริบทของยุคสมัย สำหรับระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏจำนวนมากโดยเฉพาะในภูมิภาคภาคใต้ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตได้เปิดสอนหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มาอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาผู้นำการศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มนักศึกษาส่วนใหญ่เป็นครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้อำนวยการสถานศึกษาในอนาคต บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะ “สถาบันที่ใกล้ชิดกับชุมชนการศึกษาในภูมิภาค” ทำให้การออกแบบหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษาจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนผ่านสู่ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลทั้งในด้านเนื้อหา การจัดกิจกรรม และการฝึกประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ การสื่อสาร การบริหารงาน และการประเมินผล ขณะเดียวกันการพัฒนาผู้นำในยุคดิจิทัลในระดับมหาวิทยาลัยยังต้องเชื่อมโยงกับนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ดิจิทัล (Digital Learning Ecosystem) และส่งเสริมทักษะแห่งอนาคต (Future Skills) ดังนั้น มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงต้องมีบทบาทในการเป็นต้นแบบของการจัดการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ และเปิดพื้นที่ให้นักศึกษาได้แสดงออกซึ่งภาวะผู้นำผ่านการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกภาวะผู้นำ เช่น การเป็นผู้นำกลุ่มจัดเวิร์กช็อปทางวิชาการ การนำเสนองานผ่านระบบออนไลน์ การบริหารทีมในโครงการวิจัย หรือการสร้างชุมชนการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนและครูในพื้นที่ ล้วนเป็นแนวทางที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสามารถพัฒนาและสนับสนุนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ในภาพรวมมหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมิได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่เป็น “กลไกสำคัญในการหล่อหลอมภาวะผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัล” ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียนในชุมชน และความเข้มแข็งของระบบการศึกษาในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยราชภัฏมีบทบาทสำคัญในฐานะสถาบันอุดมศึกษาของท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 (2547) ทำหน้าที่ยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเข้มแข็งชุมชน

โดยการเปิดสอนในระดับบัณฑิตศึกษาหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต เปิดหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการผู้นำยุคใหม่ ดังนั้น การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมควรบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ การสื่อสาร การบริหารงาน และการประเมินผล ควบคู่กับการเปิดพื้นที่ให้นักศึกษาได้ฝึกภาวะผู้นำผ่านเวิร์กช็อป การนำเสนอออนไลน์ การบริหารทีมวิจัยและชุมชนการเรียนรู้ บทบาทเชิงรุกดังกล่าวทำให้มหาวิทยาลัยราชภัฏไม่เพียงถ่ายทอดองค์ความรู้ แต่เป็น “กลไกหล่อหลอมภาวะผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัล” ที่เกื้อหนุนคุณภาพโรงเรียน และความเข้มแข็งของระบบการศึกษาในภูมิภาคอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็น “กลไกสำคัญในการหล่อหลอมภาวะผู้นำการศึกษาในยุคดิจิทัล” ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของโรงเรียนและความเข้มแข็งของระบบการศึกษาในระดับภูมิภาคอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบทดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดองค์ประกอบ และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการบริหารการศึกษา โดยมุ่งเน้นแนวปฏิบัติที่ใช้จริงในการเรียนรู้ การบริหารตนเอง และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำ และช่วยเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้ด้านการบริหารการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับ “ว่าที่ผู้นำ” ของระบบการศึกษาไทยในอนาคต

เนื้อหา

จากการวิเคราะห์บริบทและความจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา บทความนี้ได้แบ่งการนำเสนอออกเป็นสามส่วนสำคัญ ได้แก่ (1) แนวคิดพื้นฐานและบริบทของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลเพื่อสร้างความเข้าใจในกรอบแนวคิดและสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้อง (2) องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งสังเคราะห์จากวรรณกรรมและการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และ (3) แนวปฏิบัติในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลเพื่ออธิบายวิธีการและตัวอย่างเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริง โดยมีบทสรุปเพื่อนำเสนอภาพรวมและเสนอแนวทางการต่อยอดสำหรับการพัฒนาโปรแกรมหรือกิจกรรมเสริมสร้างภาวะผู้นำในอนาคต

1. แนวคิดพื้นฐานและบริบทของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ระบบการศึกษาไทยเผชิญกับแรงกดดันจากการเปลี่ยนแปลงภายนอกอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความหลากหลายทางสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ต้องการความยืดหยุ่นและอิสระมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ ความคาดหวังต่อ “ผู้นำทางการศึกษา” เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเฉพาะในกลุ่มนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาการบริหารการศึกษา ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านสู่บทบาทของผู้นำ

ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้เทคโนโลยีได้อย่างชำนาญ แต่ยังรวมถึงจริยธรรม ความคิดเชิงนวัตกรรม และความสามารถในการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในบริบทใหม่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผู้นำยุคดิจิทัลต้องมีทั้ง “Digital Vision” และ “Digital Ethics” ควบคู่กัน ISTE Standards for Education Leaders,” (n.d.) แนวคิดนี้สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

ที่ต้องเผชิญสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบผสมผสาน และมีเครื่องมือดิจิทัลเป็นศูนย์กลางในประเทศไทย การปฏิรูปการศึกษาตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ประกาศเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) (2561) ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้นำทางการศึกษาที่มีความสามารถในการขับเคลื่อนนวัตกรรม และใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการแนวคิด “ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัล” (Digital Leadership) จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำการศึกษาในปัจจุบัน ไม่ใช่เพียงการใช้งานเทคโนโลยี แต่หมายถึงการมีวิสัยทัศน์เชิงดิจิทัล การตัดสินใจบนฐานข้อมูล และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Sheninger, 2019) ภาวะผู้นำนี้ยังรวมถึงการมีทักษะในการสร้างเครือข่ายและความยืดหยุ่นสูง

ในบริบทของการผลิตผู้นำทางการศึกษา

“นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา” สาขาการบริหารการศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงานอยู่แล้ว ถือเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษาในอนาคต การพัฒนาภาวะผู้นำในกลุ่มนี้จึงต้องเน้นที่ “แนวปฏิบัติจริง” (Practical Leadership Development) โดยต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการบริหารตนเอง (Self-management) และความถนัดด้านเทคโนโลยีที่แตกต่างกันไป สถานการณ์นี้สะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการเตรียมความพร้อม “ว่าที่ผู้นำการศึกษา” ให้สามารถรับมือกับสภาพแวดล้อมที่ซับซ้อนในยุคดิจิทัลได้

2. องค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา

จากการสังเคราะห์วรรณกรรมและการศึกษาที่เกี่ยวข้องพบว่า พฤติกรรมของนักศึกษาสามารถจัดกลุ่มองค์ประกอบของภาวะผู้นำดิจิทัลออกเป็น 4 ด้านหลัก ดังนี้

2.1 ภาวะผู้นำตนเองในโลกดิจิทัล (Self-leadership in Digital Context) หมายถึง ความสามารถในการกำหนดเป้าหมายส่วนบุคคล การบริหารเวลา การควบคุมพฤติกรรมการเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างต่อเนื่อง นักศึกษาที่มีองค์ประกอบนี้จะแสดงออกผ่านการเรียนรู้เชิงรุกและการวางแผนที่เป็นระบบ

2.2 ความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ (Technological Learning Management) หมายถึง ความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น Google Workspace, Trello, Canva, Zoom หรือ ChatGPT ในการจัดการงานกลุ่ม การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการนำเสนอข้อมูล

2.3 วิสัยทัศน์เชิงดิจิทัลและการสื่อสาร (Digital Vision and Communication) หมายถึง ความสามารถในการคิดเชิงระบบเพื่อบ่งชี้ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ผ่านช่องทางดิจิทัล นักศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ดิจิทัลมักมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของกลุ่มงานและใช้สื่อเพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

2.4 จริยธรรมและความรับผิดชอบทางเทคโนโลยี (Digital Ethics and Accountability) หมายถึง การใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม มีวินัยในตนเอง เคารพลิขสิทธิ์ และไม่ละเมิดขอบเขต

ของการใช้งาน เช่น การใช้ AI อย่างเหมาะสม การอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง และการไม่ใช้เทคโนโลยีเพื่อหลีกเลี่ยงการเรียนรู้

3. แนวปฏิบัติในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัล

นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีความท้าทายด้านการบริหารตนเอง เนื่องจากต้องจัดสมดุลระหว่างการทำงานและการเรียน ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นของการฝึกฝนทักษะ Self-management อย่างต่อเนื่อง (Kanoksilpatham, 2023) ตัวอย่างเช่น การวางแผนผ่าน Google Calendar หรือการใช้ Trello บริหารงานกลุ่ม ทำให้นักศึกษาสามารถแสดงบทบาทผู้นำที่ชัดเจนในสภาพแวดล้อมออนไลน์

อย่างไรก็ตาม การพึ่งพา AI มากเกินไป เช่น ChatGPT หรือ Notion AI อาจทำให้นักศึกษาขาดการคิดวิเคราะห์และเสี่ยงต่อการละเมิดจริยธรรม ดังนั้น การสร้างกรอบจริยธรรมดิจิทัล (Digital Ethics Framework) ซึ่งเป็นการกำหนดแนวทาง หลักเกณฑ์ และขอบเขตในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ โปร่งใส และคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้เรียนและสังคม เช่น การอ้างอิงแหล่งข้อมูลอย่างถูกต้อง การใช้ AI อย่างมีวิจารณญาณ ไม่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงการเรียนรู้ และการเคารพสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่นจึงควรควบคู่ไปกับการใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ สถานศึกษาควรส่งเสริมให้นักศึกษาได้ทดลองบทบาทผู้นำจริง เช่น การเป็นผู้นำกลุ่มวิชาการ การจัดเวิร์กช็อปออนไลน์ การบริหารทีมในงานวิจัย และการสร้างชุมชนการเรียนรู้ดิจิทัล ทั้งหมดนี้เป็นแนวทางการฝึกฝนจากการลงมือปฏิบัติที่สามารถพัฒนาภาวะผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลในกลุ่มนักศึกษาไม่ควรจำกัดอยู่แค่การเรียนรู้ทฤษฎี แต่ควรเน้น “แนวปฏิบัติ” (Practical Leadership Development) ผ่านการลงมือทำและฝึกฝนจริง เพื่อให้การพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามีความต่อเนื่องและสอดคล้องกับความท้าทายของยุคดิจิทัลจึงควรกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน บทความนี้เสนอแนวทางสำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่ การฝึกฝนบทบาทผู้นำเชิงปฏิบัติ การสร้างพลเมืองดิจิทัล และการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 การฝึกฝนบทบาทผู้นำเชิงปฏิบัติ สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เป็น “นักบริหารจำลอง” เช่น การเป็นผู้นำจัดเวิร์กช็อปวิชาการ หรือการนำเสนอผลงานผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจบทบาทผู้นำเชิงระบบได้ลึกซึ้งขึ้น นอกจากนี้ ยังควรสนับสนุนให้ฝึกการวางแผนและบริหารทีมอย่างเป็นระบบเพื่อเตรียมพร้อมสู่การปฏิบัติจริง

3.2 การสร้างพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) ในยุคที่ AI เข้ามามีบทบาทการใช้เครื่องมืออย่าง ChatGPT หรือ Notion AI อย่างไม่มีวิจารณญาณ โดยขาดการตรวจสอบและอ้างอิงที่เหมาะสมจะทำให้ขาดความลึกซึ้งคิดวิเคราะห์ ผู้นำที่แท้จริงจึงต้องมี “กรอบจริยธรรมดิจิทัล” (Digital Ethics Framework) ซึ่งสามารถพัฒนาได้ผ่านการวิเคราะห์กรณีศึกษาและการสะท้อนคิดในงานเขียน

3.3 การส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ นักศึกษาควรได้รับการพัฒนาให้สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ เช่น การออกแบบบทเรียนร่วมกันผ่าน Canva หรือการผลิตสื่อวิดีโอสั้น ทั้งนี้ การฝึกฝนให้รู้จัก “ออกแบบระบบสนับสนุนการเรียนรู้” เช่น Google Classroom หรือ Microsoft Teams จะช่วยให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจเชิงลึกในบทบาทผู้นำเชิงระบบได้

ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของนักศึกษาบัณฑิตศึกษา คือ การหลอมรวมระหว่างทักษะเทคโนโลยี การบริหารตนเอง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และจริยธรรมดิจิทัล ซึ่งการส่งเสริมแนวปฏิบัติเหล่านี้อย่างเป็นระบบจะช่วยเตรียมความพร้อมให้พวกเขากลายเป็นผู้นำทางการศึกษาที่มีคุณภาพและพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของโลกในอนาคต บทความนี้ยังได้เติมเต็มช่องว่างของงานวิจัยที่มักมุ่งเน้นไปที่ภาวะผู้นำของครูหรือผู้บริหารด้วยการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์สู่บริบทของ “ผู้เรียนที่กำลังเติบโตสู่ผู้นำ” ซึ่งสามารถเป็นฐานสำหรับพัฒนากรอบแนวคิดในการประเมินหรือพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมภาวะผู้นำในอนาคตได้อย่างมีทิศทาง

จากการสังเคราะห์ข้อมูล สามารถจัดกรอบองค์ประกอบภาวะผู้นำดิจิทัลของนักศึกษาบัณฑิตศึกษาออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ภาวะผู้นำตนเองในโลกดิจิทัล (2) ความสามารถด้านเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ (3) วิสัยทัศน์เชิงดิจิทัลและการสื่อสาร และ (4) จริยธรรมและความรับผิดชอบทางเทคโนโลยี ดังแสดงในภาพที่ 1

Figure 1 Digital Leadership Framework for Graduate Students

บทสรุป

บทความฉบับนี้ได้นำเสนอและสังเคราะห์องค์ความรู้เชิงประยุกต์เกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ซึ่งถือเป็นการเติมเต็มช่องว่างที่สำคัญในวงการวิชาการด้านการบริหารการศึกษาที่มักมุ่งเน้นศึกษาในบริบทของครูและผู้บริหารเป็นหลัก จากการวิเคราะห์เชิงลึกพบว่า ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลไม่เพียงเป็นความสามารถในการใช้เทคโนโลยี แต่เป็นองค์ประกอบเชิงบูรณาการที่ประกอบด้วยภาวะผู้นำตนเอง ความสามารถด้านเทคโนโลยีเชิงจัดการ จริยธรรมและความรับผิดชอบ รวมถึงวิสัยทัศน์และการสื่อสารเชิงดิจิทัล

จากการสังเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำร่วมกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสำหรับผู้นำ (“ISTE Standards for Education Leaders,” n.d.) พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงความสามารถด้านเทคโนโลยี แต่ยังรวมถึงการคิดวิเคราะห์ การบริหารเวลา การจัดการการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างผู้นำการศึกษายุคใหม่

นักศึกษาที่แสดงออกซึ่งภาวะผู้นำดังกล่าวได้ คือ ผู้ที่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเป็นกลไกในการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเองและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้ยังได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องผ่านแนวปฏิบัติเชิงสร้างสรรค์ในสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความคิดริเริ่มและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองบทบาทผู้นำอย่างเป็นรูปธรรม โดยสรุป ภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างผู้นำการศึกษาแห่งอนาคตที่พร้อมรับมือกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี (UNESCO, 2023) ดังนั้น นักศึกษาที่สามารถจัดการตนเอง ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความร่วมมือ และทำหน้าที่ผู้นำในสถานการณ์จริงได้จะเป็นผู้ที่สะท้อนคุณลักษณะของภาวะผู้นำในยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริงและสามารถเติบโตสู่การเป็น “ว่าที่ผู้นำการศึกษา” ที่พร้อมรับมือกับโลกการศึกษาหลังโควิดและการขยายบทบาทของ AI

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาไม่เพียงเกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยี แต่ยังครอบคลุมถึงการบริหารตนเอง การมีวิสัยทัศน์ และจริยธรรมในการใช้ดิจิทัล ดังนั้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมจึงนำเสนอข้อเสนอแนะ ได้แก่ เชิงปฏิบัติ เชิงนโยบาย และเชิงวิชาการดังต่อไปนี้

1. เชิงปฏิบัติ

1.1 นักศึกษาควรได้รับการฝึกฝนทักษะการบริหารตนเองร่วมกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การวางแผนการเรียนรู้ผ่าน Google Calendar หรือ Trello การใช้เครื่องมือออนไลน์เพื่อสร้างสรรค์งานกลุ่ม และการประเมินตนเองผ่านระบบดิจิทัล

1.2 ควรสร้างความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) และการรู้เท่าทันดิจิทัลเชิงวิพากษ์ (Critical Digital Literacy) ให้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เพื่อป้องกันการใช้ AI อย่างฟุ้งาและไม่สอดคล้องกับจริยธรรมทางวิชาการ

2. เชิงนโยบาย

2.1 สถาบันการศึกษาควรออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ และบูรณาการภาวะผู้นำดิจิทัลเข้าไปในหลักสูตรบัณฑิตศึกษา

2.2 ควรมีนโยบายพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีของผู้สอนและนักศึกษาไปพร้อมกัน เช่น จัดอบรมการใช้ AI เพื่อการเรียนรู้ การออกแบบ LMS ที่เหมาะสม และการประเมินผลที่เน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์

3. เชิงวิชาการ

สำหรับงานวิจัยในอนาคต ควรศึกษาปัจจัยเชิงลึกที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำดิจิทัล เช่น ความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ การคิดเชิงวิพากษ์ และการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังควรพัฒนา “เครื่องมือวัดภาวะผู้นำดิจิทัล” ที่เหมาะกับกลุ่มนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). *คู่มือการขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*. กระทรวง.
https://reo1.moe.go.th/wp-content/uploads/2023/06/manual_moe2561-2580.pdf
- พิมพ์ฉิม อำนาง. (2566). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในจังหวัดบึงกาฬ* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร]. SNRU E-Thesis.
https://e-thesis.snru.ac.th/file_thesis/2023080364421229118_fulltext.pdf
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547. (14 มิถุนายน 2547). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 43ก หน้า 1-24. <https://ratchakitcha.soc.go.th/documents/141755.pdf>
- ประกาศเรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐). (2561). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135 ตอนที่ 82ก หน้า 1-71.
https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- อดุลย์ วรรณะปะกะ. (2566). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร]. SNRU E-Thesis.
https://e-thesis.snru.ac.th/file_thesis/2023080364421229118_fulltext.pdf
- Sheninger, E. (2019). *Digital leadership: Changing paradigms for changing times* (2nd ed.). Corwin Press.
- ISTE Standards for Education Leaders. (n.d.). ISTE. <https://www.iste.org/standards/for-education-leaders>
- Kanoksilpatham, B. (2023). *Thai university students' self-regulated learning in an online learning environment*. 3L: The Southeast Asian Journal of English Language Studies, 29(2), 119-132. <https://doi.org/10.17576/3L-2023-2902-09>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2023). *Global education monitoring report 2023: Technology in education – A tool on whose terms? UNESCO*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>